

UKVESSA SLÅTTER

VEGARVÅRDAL

UKVESSASLÅTTER

BARNDOMSTONER FRA VEST-AGDER OG NORD-NORGE

Dette er et prosjekt jeg har tenkt på lenge, men ikke turt å gyve løs på før nå. En plate med solo fele, nakent og nesten litt påtrengende, er skummelt. Jeg har tatt tak i mine toner fra barndommen, oppveksten og utdanningen min i Bærum, Rauland og Oslo, og spiller slåttene så ukvessa jeg bare kan, uten følge fra mine gode musikerkolleger og uten at jeg har arrangert slåtten. Litt egen farge gir jeg dem, men jeg prøver å bruke formene jeg lærte fra mine læremestre. Tre av mine beste feler er i bruk, og to av mine kuleste buer. Tor Magne Hallibakken sitt gamle flygel kom til sin rett i en rolig låt på slutten av plata, og ellers er det pust, rop og hoiing fra meg dere hører.

Plata viser mine første møter med folkemusikken, møtene og slåttene som sitter livet ut. Pappa, Dag Vårdal, samlet inn slåttemusikk fra både Vest-Agder og Nord-Norge. I en årrekke samarbeidet han med Egil Bakka om å samle dansetradisjonene fra disse distriktene i tillegg til å finne turdanser og turdansmusikk fra hele landet. Pappa startet to spelemannslag, henholdsvis Vestvågøy Spelemannslag og Agder Folkemusikklag. Mine første spellemannspenger fikk jeg i Sverige av noen entusiastiske dansere for å spille en liten reinlenderstubb fra Vest-Agder. Jeg er blitt dysset i søvn med fugleskrikene fra Havella, og jeg har hørt på uendelige utredninger og foredrag om de mest obskure spellemenn og de rareste danseformer på denne jord. Så det er kanskje ikke rart at jeg fremdeles har mitt hjerte nærmest Agder og Nord-Norge? Her får dere et lite utdrag fra min barndom og min oppvekst slik jeg ser den nå. God fornøyelse.

VEGAR VÅRDAL

This project has been on my mind for a long time, but I have not dared to delve into it until now. A record with solo fiddle, all alone and almost intrusive, is scary. I have reached back to tunes from my childhood and formative years as well as from my education in Bærum, Rauland and Oslo, playing the tunes as rough as I can manage. I did this without support from fellow musicians and without arranging the music. I do provide some personal coloring, but try to use the version taught to me by my masters. I use three of my best fiddles, and two of my coolest bows. The old grand piano in Tor Magne Hallibakkens studio contributes in a quiet tune at the end of the record, while the rest of what you hear is my breathing, shouting and hollering.

This record presents my first folk music encounters. These encounters and the music will stay with me through my life. My father, Dag Vårdal, collected folk music tunes both in Vest-Agder and in the northern part of Norway. Over many years he collaborated with Egil Bakka to collect traditional folk dances from these areas, as well as documenting traditional couple dances and it's music from all over Norway. My father initiated two folk music ensembles; Vestvågøy Spelemannslag and Agder Folkemusikklag. I received my first fiddler's pay in Sweden after playing a short reinlender from Vest-Agder for a group of enthusiastic dancers. I have been lulled to sleep by the bird singing in the waltz Havella, and I have listened to an eternity of presentations about obscure fiddlers and strange dance forms. So it may not be surprising that I still keep Agder and northern Norway closest to my heart. I present you with a part of my childhood and my adolescence as I see it now. Enjoy!

HAVELLA

Jeg starter hele plata med en slått som har betydd mye for meg. Siden jeg var bitteliten har jeg hørt pappa spille denne karakteristiske valsen, og det tok lang tid før jeg fikk lov til å lære den. Da pappa synes jeg var god nok, hadde vi en høytidsstund der jeg hermet tak etter tak, og jeg måtte love å ikke lære den bort videre. Senere har jeg også fått høre på opp-tak av spellemannen pappa lærte slåttene av, Lars Hellan fra Vestvågøy i Lofoten. En spellemann som ikke likte å fremheve seg selv, og som spilte slåttene rolig og behersket. Vi har dessverre ikke så mange slåtter etter ham i dag, men slåttene hans er blitt en viktig del av fellesrepertoaret til oss folkemusikere fra Nord-Norge.

A waltz after Lars Hellan from Vestvågøy in Lofoten, taught by my father Dag Vårdal. Havella, the long-tailed duck, is a small duck living along the coast of northern Norway. In tunes made to Havella's praise, the fiddlers often dedicate the first part of the tune to imitate the bird's song, while the second part of the tune describes its beauty.

[NYGAARD & NÜRNBERG]

DREVJA NORVEGIA

Det var ikke bare min far som lærte meg slåtter fra Nord-Norge. Da jeg studerte folkemusikk på Høgskulen i Rauland, spilte vi så mye vi kunne på kveldene. En av kveldene satt Aaste Kveseth, Kristine Rønning, Anders Røine og jeg oss sammen og dannet gruppa Ril Norvegia. Dette var en de store låtene våre. Formen lærte vi av Kristine, fløytespelleren i bandet, men den var vel opprinnelig etter Anders Storholm fra Drevja.

An up-tempo polsdance from Drevja – here performed in a version after the flutist Kristine Rønning. The tune is known as Polsdans after Anders Storholm.

[NYGAARD & NÜRNBERG]

LARS MJAALAND

Musikkkforsker Ole Mørk Sandvik (1875–1976) var en tur i Vest-Agder tidlig på 1920-tallet og samlet inn mye god musikk, og han besøkte blant annet Lars Mjaaland i Åseral. Jeg har sans for disse melodiene, og den siste jeg speller har jo blitt en liten hit også. Ikke bare på alle fele-kursene jeg har rundt omkring, men også den versjonen jeg lærte bort til folkemusikkgruppa *Majorstuen*. Jeg hadde alle som elever i faget dansespell da de studerte på Norges Musikkhøgskole. Vi trengte gode danseslåtter, så jeg lærte dem mine favoritter. Denne tripparen, galopp eller polka om du vil, skapte mye liv og røre nede i Levinsalen på Norges Musikkhøgskole. Jeg har valgt å spille disse slåttene på hardingfele, siden melodi og grep ligner veldig på slåtte-tradisjonen fra Setesdal som ikke er langt unna.

A reinlender and a polka after Lars Mjaaland from Åseral in Vest-Agder. Both melodies were initially documented early in the 1920s by the folk music researcher Ole Mørk Sandvik.

[GJØVLAND & NÜRNBERG]

EFTESTØL

Her er en liten slått etter Trygve Eftestøl fra Risnes i Fjotland, som jeg har både etter opptak med Eftestøl selv og etter pappa. Jeg har prøvd å få med Eftestøl sin energi og stemning i slåttene med både intonasjon, dobbelt-grep og strøk. Det høres ut som du kan danse deg helt til himmelen eller helvete, så en anelse meditativt er det kanskje?

A springar after Trygve Eftestøl from Risnes in Fjotland. The tune can be used for the dance springdans from Fjotland but also for several other springer-variants from the West coast.

[FLAMSK & NÜRNBERG]

BRUDEMARSJ FRA BEIARN

Denne marsjen lærte jeg av pappa for å kunne spille i kirker rundt omkring i det ganske land. Fikk jeg et oppdrag om å spille en brud opp eller ned kirkegulvet, så valgte jeg ofte denne slåtten. Her får dere høre en litt vemodig og stille versjon, noe som jeg sjelden får lov til å gjøre når jeg spiller den i bryllup i dag. Slåtten er hentet fra en bygdebok av Erling Vegusdal som heter *Gammelt or Beiara*. Susanne Lundeng har i sin slåttebok fra 2012 en variant som Sigbjørn Bernhoft Osa skrev ned etter Johan Arent Aronsen.

This wedding march is from a local history book called «Gammelt or Beiara» by Erling Vegusdal.

[NYGAARD & NÜRNBERG]

GUNNAR GLADSTADS RIL

Her hører vi hvor kort vei det er fra Agder til Nord-Norge. Denne slåtten var en av de første litt vanskelige melodiene jeg lærte meg, og ikke ante jeg at dette var en av de mest kjente Hornpipene i det keltiske området – *The Harvest Home*. Det er ikke rart at fiskere i Vest-Agder og Nord-Norge har samme låt på repertoaret, selv om det er i litt ulike versjoner. Gunnar Gladstads reinlender har jeg lært av pappa, men han har den igjen etter Sigurd Fjeldstad fra Holt i Aust-Agder. Rilen er etter Kåre Bergh fra Å i Lofoten. Opptaket jeg har latt meg inspirere av er gjort av Erling Flem og finnes på Norsk senter for folke-musikk og folkedans i Trondheim.

*Here is another recording with two tunes from two very different locations. First, a homely reinlender after Sigurd Fjeldstad from Holt in Aust-Agder, swiftly moving to Å in Lofoten where Kåre Bergh played the same tune as a reel. Many of you will have heard this tune in various forms both in USA and Celtic Countries, then as a hornpipe often called *The Harvest Home*.*

[NYGAARD & NÜRNBERG]

KNABEN

Kildene for bygdedansen *Springdans fra Fjotland* sier at denne springaren var en av de mest brukte slåttene til dans. Formen har jeg etter et opptak der spellemannen Anders Knaben spiller til søsteren sin når hun danser, og ja – det går faktisk så fort. Pappa og jeg har målt oss frem til et metronomtall der fjerdedelen er lik 188, så jeg prøver å spille så tilbakelemt jeg kan. Vi synes det går fint å danse til, selv om du blir litt andpusten etterpå.

*One of the customary tunes for the dance form *Springdans* from Fjotland, after Anders Knaben from the Knaben farm in Vest-Agder.*

[NYGAARD & NÜRNBERG]

JARFØRO

Det finnes ikke mange slåtter fra disse tradisjonsområdene som er på trollstilt, men jeg har funnet to polsdanser/springarer. De skal spelles i omtrent samme tempo og med ganske lik rytmikk, men melodimaterialet er forholdsvis ulikt. Springaren fra Vest-Agder er som hardingfelemelodiene bygd opp av små temaer, mens polsdansen har en mer sangbar melodi. Springaren har jeg etter spellemannen Trygve Eftestøl, mens polsdansen sies å være komponert av Ola Arntsen fra Velfjord. Han hadde gått opp på naust-taket for å slå gresset, men fikk et slag i hodet fra en mystisk ukjent slik at han datt ned og besvimte. Da han etter hvert kom til seg selv så han ei hulder sitte på en stein med fela si og det låt så vent og vakkert. Hun trampet takten med en jernbeslått sko, og det er denne skoen som kalles Jarføro. Det var ikke for Arntsen trollstilte fela at han fant igjen den riktige klangen. Historien har jeg hentet fra Harald Strøm sitt hefte *Gamle slåtter frå Velfjord på Helgeland*.

Two springars in the tuning of the Trolls, where you tune the fiddle in the A major chord, A-E-A-C#. First a springer after Trygve Eftestøl from Vest-Agder, then a polsdance written down by Harald Strøm after Ola Arntsen from Velfjord. This last one is called the Jarføro since Ola had seen a mountain nymph play it while stamping the beat with her iron-heeled shoe called Jarføro.

[FLAMSK & NÜRNBERG]

FØRLAND

Dette er en av de enkleste slåttene jeg kan, men hjelpes så bra den er til dans! Jeg har lekt meg litt med hvor jeg legger den på fela, og da gir det litt forskjellig tonalitet til melodien. Inspirasjonen til dette har jeg fått fra Emanuel Lauen som gjerne kunne spille samme slått i tre ulike tonearter – det var melodien som var viktig, ikke fingerplassering. Slåtten er nedtegnet av Arne Bjørndal i 1917 etter Ola Førland fra Kvinesdal, og Bjørndal selv karakteriserte slåtten som en blanding av dur og moll. Jeg har derfor frigiort meg fra tonaliteten som er skrevet ned, og plassert taktstrekene der hvor jeg synes det passer best i forhold til melodien.

An easy springdans written down by Arne Bjørndal in 1971, after Ola Førland from Kvinesdal in Vest-Agder.

[NYGAARD & NÜRNBERG]

AUSTEGARD

På Norges Musikkhøgskole var jeg så heldig å gå sammen med felespeller Patrik Andersson fra Eskilstuna i Sverige. I en av transkripsjonstimene med Sven Nyhus fikk vi i oppgave å skrive ned denne reinlenderen på noter. Patrik og jeg fikk selvsagt helt forskjellige utgaver, men på øvingsrommet snakket vi oss gjennom forskjellene og kom tilbake til Sven med en versjon vi begge var enige om. Slåtten har jeg etter to spellemenn, Gunnar Austegard fra Åseral og Otto Furholt fra Vegusdal.

The reinlanders of Agder are often slower, and I have grown to really love this one over the years. I have the form after Gunnar Austegard from Åseral in Vest-Agder and Otto Furhold fra Vegusdal in Aust-Agder.

[GJØVLAND & SEIFERT]

MASURKA

Noe av det jeg husker best fra tiden jeg spilte mye til instruktør- og dansekurs, var at jeg alltid manglet masurkaer. Det var også vanskelig å spille en masurka fra vest i Norge til en danseform som fantes lenger øst. Her får dere to av mine favoritt-masurkaer fra Vest-Agder, begge etter Emanuel Lauen fra Vigeland. Det er mulig å danse begge masurkaformene til disse to masurkaene, men da jeg stod i lydlåven til Hallibakken, var det den vandrende polka-masurkaformen jeg så for meg.

Two mazurkas after Emanuel Lauen from Vigeland in Vest-Agder.

[NYGAARD & NÜRNBERG]

GALOPP

En artig liten galopp etter en stor inspirasjonskilde fra Lofoten, Børre Holmstad. Han hadde den igjen etter Olav Hansen fra Vendalsjord. Det var ikke før jeg hadde gått Norges Musikkhøgskole at jeg fant ut at det kanskje ikke var det «riktige» antallet takter i slåttten. Så prøver du å danse til denne slåttten og kommer litt skeivt ut, så er det slåttens feil – ikke din. Jeg har bygd den ut etter alle kunstens regler, og har gode minner fra landsfestivalen på Gaupne i 2016, der jeg debuterte i konkurransen for solo fele med denne og Havella.

I enjoy playing polkas, and especially the ones from northern Norway. They are up-tempo and full of energy and life. This one is after Børre Holmstad, who received it from Olav Hansen from Vendalsjord in Lofoten.

[NYGAARD & NÜRNBERG]

POLSDANSER FOR TO

Jeg har spelt mye til dans opp gjennom årene, og spesielt liker jeg å spille til polsdans fra Nord-Norge. Dette er mine to favoritter som jeg nesten alltid tyr til først på dansekvelden. Trenger ikke å spille de fort som djevelen selv, og likevel får de fingrene i gang. Den første polsdansen er hentet fra Daniel Hægstad sine samlinger, og har tittelen polsdans nummer fire, og er fra Vestbygd i Lødingen. Den andre polsdansen er Kristian Almås fra Helgeland.

Two polsdances very well suited for dancing. The first one is taken from Daniel Hægstad's collections, with the title "nr. 4". The second tune is after Kristian Almås from Helgeland.

[NYGAARD & NÜRNBERG]

OM INSTRUMENTENE

Hovedinstrumentet mitt er en fele laget av Jørn Kristian *Nygaard*. Den ble bygget til en fiolinutstilling i forbindelse med Ole Bull-jubileet i 2010. Den er en nøyaktig kopi av Ole Bull sitt hovedinstrument, en Guarneri del Gesu fiolin fra 1744, som i dag eies av Chi-Mei stiftelsen i Taiwan.

Jeg bruker også en gammel fele, uten noen merkelapp. Jeg kjøpte fela hos Jørn K. Nygaard, og han trodde det var en *flamsk* fiolin fra tidlig 1800-tall. Jørn og jeg har sett på ulike feler av en instrumentmaker fra Praha som heter Johan Friedrich Voigt, og hans feler ligner veldig denne fela. Voigt virket på slutten av 1700-tallet.

Den hardingfela jeg har spelt mest på er en som Sveinung *Gjøvland* fra Åmli i Aust-Agder bygde i 1957, nummer 177. Sigbjørn Bernhoft Osa har brukt den, og fela er regnet som en av de beste Gjøvland laget.

Favorittbuen min er en Albert *Nürnberg*, men jeg bruker også en litt tyngre Lothar *Seifert*bue.

Som avslutning på plata spiller jeg på et flygel som står hos Tor Magne Hallibakken i hans studio i Hallingdal. Instrumentet er av merket *Kaps*, og ble laget rett før 1920 i Tyskland. Flygelet har en god sprø klang, og at instrumentet ikke er stemt synes jeg bare gir slåtten enda mer sårhet og rik klang.

I use two normal fiddles; one is built by Jørn Kristian Nygaard on a Guarneri del Gesu-model. The other one is a Dutch/ Flemish unmarked fiddle, probably from the early 1800s. The Harding fiddle is built by Sveinung Gjøvland from Åmli in Aust-Agder. My favourite bow is of the brand Albert Nürnberg, but I also use a heavier bow of the brand Lothar Seifert. The grand piano I use is built by Kaps, a German manufacturer, in the 1920s.

TAKK TIL

Dette er en plate som ikke hadde blitt til om ikke folk hadde mast, og vist at de hadde troen på prosjektet. Stor takk til pappa som har lært meg alt dette, og som har støttet meg i arbeidet med å finne frem til både original-optak og notasjon. Tusen takk til mine barn som lar meg få sitte i fred på mitt roterom, og stor takk til min tålmodig kone Mette.

I tillegg vil jeg takke Patrik Andersson for stor hjelp med gjennomlytting og tanker rundt utvalget av slåtter. Sven Nyhus fortjener også en stor takk for alle de inspirerende årene på Norges Musikkhøgskole, uten han ville jeg nok ikke levd som frilans folkemusiker i dag. Takk til Noregs Ungdomslag for lån av følge til Norafjells, og takk til Arne Bjørndals samlinger for lån av noter til Førland.

Utgitt på ta:lik, distribusjon Musikkoperatørene/ta:lik
Produsent er Dag Vårdal

Engelsk tekst er gjort av Ingunn Munch Lindvig & Eline Holsbrekken Skar
Innspilling og miksing august & desember 2016 - Hallibakken Lydproduksjon
Tekniker under innspilling og miks var Tor Magne Hallibakken
Mastret desember 2016 i Oslo av Fridtjof A. Lindeman ved Strype Audio
Grafisk design ved Eva Karlsson

Foto av Ingvil Skeie Ljones

Forsiden er kull på papir av Odd Maure

Utgitt med støtte fra Norsk Kulturråd, Rådet for folkemusikk og folkedans,
Fond for Lyd og Bilde og Fond for utøvende kunstnere

FOND FOR
LYD OG BILDE
Kulturrådet

- 01 HAVELLA
- 02 DREVJA NORVEGIA
- 03 LARS MJAALAND
- 04 EFTESTØL
- 05 SULL I HALLINGTAKT
- 06 KOR NYTTAR DET MEG
- 07 BRUDEMARSJ FRA BEIARN
- 08 GUNNAR GLADSTADS RIL
- 09 KNABEN
- 10 JARFØRO
- 11 FØRLAND
- 12 AUSTEGARD
- 13 MASURKA
- 14 GALOPP
- 15 POLSDANSER FOR TO
- 16 EMANUELS TRIPPARE
- 17 HÆGSTAD I C & G
- 18 NORAFJØLLS MED FØLGE
- 19 GRÅTASLAGJET

